

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه آقا شیخ محمدحسن [عالم] نجف‌آبادی به قلم جعفر [عالم] نجف‌آبادی

به کوشش علی صادق زاده وایقان^۱

مقدمه

سرکار خانم مهردادخت بانو همایی، دختر ارشد شادروان استاد جلال‌الدین همایی، اوراقی چند را در اختیار بنده گذاشتند تا اگر قابل استفاده است، بهره‌برداری کنم. تعدادی از این اوراق شامل چهار سری فهرست نسخه‌های خطی از یک کتابخانه که به وسیله کاربن تهیه شده بود. در پشت صفحه آخر فهرست دو یادداشت وجود داشت. یادداشت اول با مداد قرمز رنگ: «اسامی کتب مربوط به آقا شیخ محمد حسن نجف‌آبادی که پسر ایشان آقا شیخ جعفر^۲ نوشته است». یادداشت دوم با مداد مشکی: «قم مدرسه حجتیه جعفر عالمی - خیابان سیروس مقابل داروخانه بین‌المللی مدرسه فیروزآبادی حجره اسید حسین اسماعیلیان نجف‌آبادی».

در این فهرست ۷۶ نسخه معرفی شده است. اطلاعات برخی از نسخه‌ها را با استفاده از فهرستواره دنا تطبیق نموده و مشاهده کردم که اطلاعات این نسخه‌ها در آن گزارش نشده است. با توجه به اینکه نسخه‌ها از حیث خط مؤلف، تاریخ استنساخ و یادداشت علما و دانشمندان حائز اهمیت بود، تصمیم به بازنویسی و انتشار آن گرفتیم.^۳

۱. مدیر گروه فراهم‌آوری کتاب‌های خطی و نادر سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.

۲. حجة‌الاسلام شیخ جعفر عالم.

۳. لازم به یادآوری است دفتر مجله پیام بهارستان، جهت سهولت استفاده از اطلاعات استخراج شده از فهرست‌ها برای مخاطبان، این اطلاعات را تنظیم، مرتب و ویرایش کرده است.

اهمیت مجموعه

- از جمله پرسش های مهم و اصلی نگارنده، آن است که این نسخه ها در چه وضعیتی هستند و در کجا نگهداری می شوند؛ ان شاء الله انتشار این مقاله بتواند انگیزه ای برای پاسخ به سؤالات توسط پژوهشگران باشد. نسخه های معرفی شده در این فهرست، اهمیت ویژه ای دارند که به برخی از آنها اشاره می شود:
۱. تعدادی از نسخه ها احتمالاً به خط مؤلف هستند؛ مانند شماره های ۳۱، ۴۳، ۵۳، ۶۷ و ۶۸.
 ۲. بعضی از نسخه ها با نسخه اصل مقابله شده است؛ مانند شماره های ۴۲ و ۷۴.
 ۳. بعضی از نسخه ها به سمع مؤلف رسیده و توسط مؤلف تأیید شده است (بلغه دارد)؛ مانند علامه مجلسی (اول و ثانی) در نسخه های ۳ و ۱۴.
 ۴. حواشی به خط بعضی از علما مانند مجلسی در شماره ۳۷ و حاشیه عمیدی و میر حسین در شماره ۷۰.
 ۵. تعدادی از نسخه ها در زمان حیات مؤلف استنساخ شده است؛ مانند شماره های ۱۲، ۵۸، ۵۹، ۶۲، ۶۸، ۷۳، ۷۴ و ۷۶.
 ۶. نسخه شماره ۱۳ تصحیح شده است.
 ۷. یادداشت و مهر بعضی از علما و دانشمندان در بعضی از نسخه ها وجود دارد. مهر سید حجة الاسلام در شماره های ۱۹ و ۳۵، یادداشت و مهر فاضل هندی در شماره های ۲۷، ۴۲ و ۴۶ و یادداشت آخوند ملاصدرا در نسخه شماره ۵۴ از جمله آنهاست.
 ۸. کاتبان تعدادی از نسخه ها از علما و دانشمندان معاصر خود بوده اند. نسخه های شماره ۲۳، ۴۰، ۴۴، ۴۶ و ۵۱ از این ویژگی برخوردار هستند.

آشنایی با مرحوم آیه الله حاج شیخ محمدحسن عالم نجف آبادی

در یکی از روزهای سال ۱۲۶۷ق. مطابق با ۱۲۳۰ش. محمد علی نجف آبادی صاحب فرزندی شد که او را محمد حسن نامید و چون در سال های بعد توانست مقامات علمی و معنوی به دست آورد، به محمد حسن عالم معروف گردید.

پس از پیمودن علوم مقدماتی، به اصفهان رفت و به محضر درس حضرات آیات و حجج اسلام سید محمد باقر درچه ای، حاج میرزا بدیع درب امامی، آخوند ملا محمد حسین کرمانی، ملا محمد کاشانی معروف به آخوند کاشی، جهانگیرخان قشقایی و جمعی دیگر از علماء حاضر شد. سپس به نجف اشرف عزیمت نمود و از محضر مراجع بزرگ وقت آخوند خراسانی و محمد کاظم یزدی، کسب فیض نمود و به درجه اجتهاد و مقامات و کمالات علمی و معنوی دست یافت.^۱ پس از چندی به اصفهان بازگشت و از مدرسان، مجتهدان، فقیهان مشهور و ائمه جماعت مورد وثوق عام و خاص گردید، به صورتی که مورد احترام اقشار مردم اصفهان قرار گرفت.

۱. تذکره القیوم، ص ۲۶۷، با اضافات، نقل شده در: خزائلی، ۱۳۹۳، ص ۱۲۸.

او سال‌ها در مدرسه جدّه تدریس فقه و اصول می‌نمود. جمع زیادی از فضلاء و دانشمندان نیز که بعداً خود صاحب مقامات بالایی شدند، از شاگردان او هستند.

از توفیقات و الطاف پروردگار در حق او این بود که موفق شد بیش از بیست دوره شرح لمعه شهیدین را در حوزه علمیه اصفهان تدریس نماید، در حالی که هر دوره آن حداقل چهار سال طول می‌کشد، اگر روزی دو درس هم گفته شود، تقریباً دو سال زمان می‌برد تا به پایان برسد. اکثر علماء و دانشمندان که آن وقت در حوزه علمیه اصفهان تحصیل می‌کرده‌اند، از محضر درس این عالم یگانه و فقیه گرانمایه بهره‌مند گردیده‌اند. مرحوم شیخ محمد حسن عالم، داماد آیت الله میر سید محمد مدرس نجف آبادی است. صاحب عنوان در شب سه‌شنبه ۱۸ ربیع‌الاول سال ۱۳۸۴ ق. از دنیا رفت و در بقعه تکیه کازرونی، در تخت پولاد اصفهان به خاک سپرده شد.

برخی از شاگردان او عبارتند از: آیات و حجج اسلام حسینعلی منتظری، ابراهیم امینی، محمد علی احمدیان، سید روح‌الله خاتمی، نصرالله قضایی معروف به امام نجف‌آبادی، حیدر علی محقق اصفهانی، ابوطالب مصطفایی، سید جعفر طباطبایی نجف‌آبادی چشمه‌ای، اسدالله صفر نوراللهی نجف‌آبادی، نعمت الله صالحی نجف‌آبادی (خواهر زاده ایشان)، ابراهیم ریاضی، سید جواد سجّادی، محمد حبیب‌اللهی نجف‌آبادی، نویسنده توانا ابوالقاسم پاینده، سید ابراهیم ابطحی و سید محمود مدرس نجف آبادی. تألیفات آیت الله عالم نجف آبادی:

۱. تقریرات فقهی و اصولی اساتیدش که چاپ نشده؛
۲. فضیله السیاده و فضائل السادات پیرامون سادات و احادیثی درباره آنها که به طبع رسیده است. لازم به توضیح است صاحب کتاب *سادات اصفهان* می‌فرماید: «تمام سادات اصفهان، خود را رهین شیخ محمد حسن عالم نجف‌آبادی می‌دانند که کتاب *فضیله السیاده* را نوشته است و در آن این قشر را به وظایفشان آشنا کرده و دیگران را به احترام سادات، هشدار داده است»^۱.

فهرست کتابخانه

شماره ردیف: ۱

نام کتاب: تصریح بمضمون التوضیح [= شرح اوضح المسالک]

موضوع: نحو [عربی]

مؤلف: خالد ازهری شافعی [ازهری، خالد بن عبدالله، ۸۳۸-۹۰۵ ق.]

تاریخ کتابت: ندارد

۱. خزائلی، حسنعلی، سیمای دانشوران: در شرح حال علماء و نویسندگان شهرستان نجف آباد به ضمیمه شهادی طلبه و نجف آباد در انقلاب اسلامی، قم، گنج عرفان، ۱۳۹۳، ص ۱۲۷-۱۳۳؛ یزدانی نجف آبادی، علی، دیباچه دیار نون: نگرشی بر بنیادهای تاریخی، جغرافیایی، اقتصادی و فرهنگی همراه با شرحی بر احوال رجال شهرستان نجف آباد، اصفهان، گویا، ۱۳۸۳، ص ۲۰۵.

کاتب: محمد بن طولون حنفی

ملاحظات: در ظهر کتاب شرحی راجع حالات و مؤلفات کاتب نوشته شده و تاریخ تولدش سنه ۸۸۰ ثبت شده که معلوم می شود کتاب قبل از ۸۸۰ نوشته نشده است.

شماره ردیف: ۲

نام کتاب: دو قسمت از کافی [الکافی]

موضوع: روایه [حدیث - عربی]

مؤلف: کلینی [کلینی، محمد بن یعقوب، - ۳۲۹ق.]

تاریخ کتابت: ۹۵۸

کاتب: علی ابن ابی المیامین

ملاحظات: تاریخ در وسط کتاب آمده و کاتب هم علی بن ابی المیامین علی بن احمد بن علی بن حمیدی است. [احتمالاً نسخه عکسی مرکز احیاء ش: ۲۲۰۲ / فهرست عکسی: ۶-۲۵۱]

شماره ردیف: ۳

نام کتاب: استبصار [الاستبصار فیما اختلف من الاخبار]

موضوع: روایه [حدیث - عربی]

مؤلف: شیخ طوسی [شیخ طوسی، محمد بن حسن، ۳۸۵-۴۶۰ق.]

تاریخ کتابت: ۱۰۹۲

کاتب: مجهول

ملاحظات: نسخه در ابتدا افتادگی دارد و بخش طهارت از آن افتاده، از اوقات نماز شروع می شود. اثر تا انتها در خدمت مجلسی - علیه الرحمه - قرائت شده است. مکرر در حواشی به خط خود نوشته اند: بلغ سماعاً. کاتب هم بعضی از حواشی مؤلف را در حواشی نوشته. تاریخ اثر در آخر جلد اول آمده است.

شماره ردیف: ۴

نام کتاب: احکام آمدی [احکام الأحکام فی اصول الأحکام = الإحکام فی اصول الأحکام]

موضوع: اصول [اصول فقه - عربی]

مؤلف: آمدی [آمدی، علی بن محمد، ۵۵۱ - ۶۳۱ق.]

تاریخ کتابت: ۱۲۳۴

کاتب: محمد مهدی

شماره ردیف: ۵

نام کتاب: رساله عملی [رساله عملیه؟]

موضوع: فقه [فارسی؟]

مؤلف: میرزای قمی [میرزای قمی، ابوالقاسم بن محمد حسن، ۱۱۵۱ - ۱۲۳۱ق.]

تاریخ کتابت: ۱۲۲۷

کاتب: مجهول

ملاحظات: آخر رساله هم اوراقی است راجع بعضی مسائل که از ایشان سؤال شده.

شماره ردیف: ۶

نام کتاب: جزء اول روضه

موضوع: فقه

مؤلف: محمد بن هادی بن تاج الدین

تاریخ کتابت: ۱۱۷۰

کاتب: مجهول

شماره ردیف: ۷

نام کتاب: کاشف الرموز

موضوع: اصول [کلام و اعتقادات؟- فارسی؟]

مؤلف: مجهول [حسینی یزدی، عبدالرحیم بن ابراهیم، ؟- ۱۳۱۵ق.]

تاریخ کتابت: ۹۷۱

کاتب: مجهول

ملاحظات: شرح مختصر ابن حاجب است. از عبارات اول کتاب برمی آید مؤلف از عام باشد.

شماره ردیف: ۸

نام کتاب: مجهول [روضه الصفا فی سیره الانبیاء و الملوک و الخلفاء]

موضوع: تاریخ [تاریخ عمومی- فارسی]

مؤلف: محمد خاوندشاه [میرخواند، محمد بن خاوندشاه، ۸۳۷-۹۰۳ق.]

تاریخ کتابت: ۱۰۳۷

کاتب: محمد ثابت بن اصفی

ملاحظات: با مراجعه به آغاز کتاب مشخص می شود این اثر شامل چند دفتر و این دفتر چهارم آن است.

در اول و آخر این دفتر، امیرعلی شیر را مدح بسیار نموده. امیرعلی شیر ظاهراً از سلاطین افغانستان است.

مؤلف نام کتاب را در اینجا ذکر نکرده است.

شماره ردیف: ۹

نام کتاب: شرح وافیه [المحصول فی علم الاصول = المحصول فی شرح وافیه الاصول؟]

موضوع: اصول [اصول فقه- عربی]

مؤلف: سید محسن اعرجی عرب [اعرجی، محسن بن حسن، ۱۱۳۰-۱۲۲۷ق.]

تاریخ کتابت: ۱۲۳۴

کاتب: اسماعیل بن شیخ محمد علی

ملاحظات: این کتاب شرح نهاییه علامه است تاریخ تألیف ۱۱۹۶ است

شماره ردیف: ۱۰

نام کتاب: مصباح [مصباح المتجدد و سلاح المتعبد = مصباح کبیر] / مختصر مصباح المتجهد = مصباح المتجهد الصغیر = عمل السنه = مصباح صغیر

موضوع: ادعیه [عربی]

مؤلف: شیخ طوسی [شیخ طوسی، محمد بن حسن، ۳۸۵ - ۴۶۰ ق.]

تاریخ کتابت: مجهول

کاتب: مجهول

ملاحظات: از اول و آخر ناقص است.

شماره ردیف: ۱۱

نام کتاب: حاشیه بر شرح مطالع

موضوع: منطق

مؤلف: ملا داود خوافی

تاریخ کتابت: مجهول

کاتب: مجهول

ملاحظات: از اول ناقص است.

شماره ردیف: ۱۲

نام کتاب: قضاء و شهادات و کشف الاسراء [مجموعه: (۱) رساله عملیه؟ (۲) کشف الاسرار فی احکام الاثمه الاطهار = کشف الاسرار فی شرح شرائع الاسلام]

موضوع: فقه [عربی]

مؤلف: حاج ملا حسینعلی تویسرکانی [تویسرکانی، حسینعلی بن نوروز علی، -۱۲۸۶ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۲۴۷

کاتب: حسین بن احمد

ملاحظات: از آغاز کتاب مشخص می شود که کتاب در زمان حیات مؤلف نوشته شده است.

شماره ردیف: ۱۳

نام کتاب: استبصار [الاستبصار فیما اختلف من الاخبار]

موضوع: روایه [حدیث- عربی]

مؤلف: شیخ طوسی [شیخ طوسی، محمد بن حسن، ۳۸۵ - ۴۶۰ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۰۸۸

کاتب: مجهول

ملاحظات: نسخه بدل هایی که در نسخه آمده، گواه از تصحیح آن دارد.

شماره ردیف: ۱۴

نام کتاب: تهذیب الاحکام فی معرفه الحلال و الحرام

موضوع: روایه [حدیث - عربی]

مؤلف: شیخ طوسی [شیخ طوسی، محمد بن حسن، ۳۸۵ - ۴۶۰ ق.]

تاریخ کتابت: مجهول

کاتب: مجهول

ملاحظات: دو جای کتاب به خط مرحوم مجلسی است. مجلس اول و ثانی را در حواشی نوشته. از آنجا که حواشی با تعبیر «مدظله» آمده، مشخص می شود در زمان حیات مجلسی ثانی نوشته شده است. روایات را صحیح و موثق نوشته. از حواشی اثر معلوم است مقابله کامل شده.

شماره ردیف: ۱۵

نام کتاب: نقود جعفریه

موضوع: فقه

مؤلف: حاج محمد جعفر ابادئی

تاریخ کتابت:

کاتب: مؤلف

شماره ردیف: ۱۶

نام کتاب: شرح متاجر قواعد علامه [شرح قواعد الاحکام = شرح کتاب البیع من القواعد]

موضوع: فقه [عربی]

مؤلف: شیخ جعفر کاشف الغطاء [کاشف الغطاء، جعفر بن خضر، ۱۱۵۴ - ۱۲۲۸ ق.]

تاریخ کتابت: مجهول

کاتب: مجهول

ملاحظات:

شماره ردیف: ۱۷

نام کتاب: مسلک العارفين

موضوع: حالات مشایخ صوفیه [عرفان و تصوف - فارسی]

مؤلف: محمد بن احمد بن اسعد بخاری [بخاری، محمد بن اسعد]

تاریخ کتابت: مجهول

کاتب: مجهول

ملاحظات: این کتاب از پایان ناقص است.

شماره ردیف: ۱۸

نام کتاب: غنائم [غنائم لایام فی مسائل الحلال و الحرام]

موضوع: فقه [عربی]

مؤلف: میرزای قمی [میرزای قمی، ابوالقاسم بن محمد حسن، ۱۱۵۱ - ۱۲۳۱ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۲۰۶

کاتب: ظاهراً خط مؤلف است.

شماره ردیف: ۱۹

نام کتاب: *مفاتیح / مفاتیح الشرایع*

موضوع: فقه [عربی]

مؤلف: فیض [فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی، ۱۰۰۱ - ۱۰۹۱ ق.]

تاریخ کتابت: مجهول

کاتب: مجهول

ملاحظات: مهر سید حجة الاسلام در ظهر است.

شماره ردیف: ۲۰

نام کتاب: *تحریر / تحریر الاحکام الشرعیة علی مذهب الامامیة*

موضوع: فقه [عربی]

مؤلف: علامه [علامه حلی، حسن بن یوسف، ۶۴۸ - ۷۲۶ ق.]

تاریخ کتابت: ۹۶۸

کاتب: محمد بن مقبل بن عطاءالله بن فضل بن محمد

ملاحظات: جزء ۱ و ۲ از تحریر است. تاریخ کتابت در پایان جزء اول آمده و جزء ثانی از انتها کمی

ناقص است.

شماره ردیف: ۲۱

نام کتاب: *تحریر / تحریر الاحکام الشرعیة علی مذهب الامامیة*

موضوع: فقه [عربی]

مؤلف: علامه [علامه حلی، حسن بن یوسف، ۶۴۸ - ۷۲۶ ق.]

تاریخ کتابت: مجهول

کاتب: مجهول

ملاحظات: جزء سه از تحریر است. از اول ناقص مانده.

شماره ردیف: ۲۲

نام کتاب: *تحریر / تحریر الاحکام الشرعیة علی مذهب الامامیة*

موضوع: فقه [عربی]

مؤلف: علامه [علامه حلی، حسن بن یوسف، ۶۴۸ - ۷۲۶ ق.]

تاریخ کتابت: ۹۶۵

کاتب: حسین بن محمد بن علی النهاوندی

ملاحظات:

شماره ردیف: ۲۳

نام کتاب: شرح مختصر عضدی تفتازانی

موضوع:

مؤلف:

تاریخ کتابت: ۱۰۳۷

کاتب: محمد حسین بن شمس‌الدین محمد الاصفهانی

ملاحظات: کاتب از علماء عصر خود بوده است.

شماره ردیف: ۲۴

نام کتاب: حاشیه

موضوع: کلام

مؤلف: مجهول

تاریخ کتابت: مجهول

کاتب: مجهول

ملاحظات: از اول ناقص است. در ظهر آن نوشته شده: «قد انتقل هذا الكتاب بالوجه الشرعی الی و انا العبد ابن جلال‌الدین حسن سلطان حیدر الطباطبائی الحسنی». ایشان جد مرحوم میرزا رفیعا بوده‌اند و معلوم می‌شود کتاب قبل از ایشان نوشته شده است.

شماره ردیف: ۲۵

نام کتاب: لوامع الانوار [لوامع الانوار فی معرفة الائمة الاطهار]

موضوع: امامت [تاریخ معصومین - فارسی]

مؤلف: علی ابن حسن زواره‌ای [زواره‌ای، علی بن حسن، ۱۰ ق]

تاریخ کتابت: ۱۰۳۰

کاتب: محمد صالح

ملاحظات: فارسی است

شماره ردیف: ۲۶

نام کتاب: تأویلات [التأویلات = تأویل الآیات]

موضوع: در آیات [تفسیر - عربی]

مؤلف: ملا عبدالرزاق کاشی [عبدالرزاق کاشی، عبدالرزاق بن احمد، - ۷۳۰ ق.]

تاریخ کتابت: ۸۹۲

کاتب: مجهول

شماره ردیف: ۲۷

نام کتاب: ضوء المصباح

موضوع: نحو [عربی]

مؤلف: تاج الدین صاحب اللباب [تاج الدین اسفراینی، محمد بن محمد، -۶۸۴ ق.]

تاریخ کتابت: ۸۶۰

کاتب: مجهول

ملاحظات: دو سطر خط و مهر مرحوم فاضل هندی در ظهر است.

شماره ردیف: ۲۸

نام کتاب: روضة المتقین [روضه المتقین فی شرح اخبار الائمه الطاهرين = شرح من لا يحضره الفقيه]

موضوع: فقه [شرح حدیث - عربی]

مؤلف: مجلسی اول [مجلسی، محمد تقی بن مقصود علی، ۱۰۰۳؟ - ۱۰۷۰ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۲۵۵

کاتب: محمد جعفر

ملاحظات: جلد آخر روضه المتقین شرح من لا يحضره از ابطال [ناخوانا] تا آخر کتاب است.

شماره ردیف: ۲۹

نام کتاب: مهج الدعوات [مهج الدعوات و منهج العبادات (العنايات)]

موضوع: ادعیه [عربی]

مؤلف: سید بن طاوس [ابن طاوس، علی بن موسی، ۵۸۹ - ۶۶۴ ق.]

تاریخ کتابت: مجهول

کاتب: مجهول

ملاحظات: از آخر ناقص و جلد و کاغذش قدیمی است.

شماره ردیف: ۳۰

نام کتاب: مجموعه سه کتاب [اطواق الذهب (اخلاق - عربی)] / زمخشری، محمود بن عمر، ۴۶۷ - ۵۳۸

ق. [اطباق الذهب فی المواعظ و الخطب (اخلاق - عربی)] / شقروه، عبدالمؤمن بن هبة الله، - ۵۹۸ ق.]

ملاحظات: اطواق الذهب زمخشری و اطاق الذهب عبد المومن بن هبه الله مغربی هر دو کتابت ۱۲۱۵.

لیلی و مجنون، کتابت ۱۱۹۴ است.

شماره ردیف: ۳۱

نام کتاب: حاشیه بر شرح تجرید [حاشیه شرح التجرید]

موضوع: کلام [کلام و اعتقادات - عربی]

مؤلف: ملا میرزا جان شیرازی [شیرازی، محمدهادی بن معین الدین، ۱۱ ق.]

تاریخ کتابت: مجهول

کاتب: ظاهراً مؤلف است.

ملاحظات: خط کتاب با کتابی به خط و امضای ملا میرزا جان، یکی است. در بعض حواشی عبارتی است که می‌رساند کاتب همان مؤلف است.

شماره ردیف: ۳۲

نام کتاب: *عدة الداعی [عدة الداعی و نجاح الساعی]*

موضوع: روایه [دعا - عربی]

مؤلف: ابن فهید حلّی [ابن فهید حلّی، احمد بن محمد، ۷۵۷؟ - ۸۴۱ ق.]

تاریخ کتابت: ۷۶۸

کاتب: محمد ناصر جزائری

شماره ردیف: ۳۳

نام کتاب: *شاطبی*

موضوع: تجوید

مؤلف: شاطبی

تاریخ کتابت: ۱۱۲۱

کاتب: علی

شماره ردیف: ۳۴

نام کتاب: مجموعه‌ای ست *[الفوائد الحائریة الاصولیة القدیمة = فوائد عتیقة (اصول فقه - عربی)]* / وحید بهبهانی، محمد باقر بن محمد اکمل، ۱۱۱۸ - ۱۲۰۵ ق.] / *النیس الصالحین (دعا - عربی)* / حافظ عاملی، محمد باقر، ق ۱۱ ق.] *[آداب المتعلمین (اخلاق - عربی)]* / نصیرالدین طوسی، محمد بن محمد، ۵۹۷ - ۶۷۲ ق.]

ملاحظات: ۱. فوائد محمد باقر بن محمد اکمل در اصول؛ ۲. رساله در فقه. از این عبارت «قد ذکرنا فی الفوائد» معلوم می‌شود تألیف صاحب فوائد است. ۳. رساله در احادیثی چند، تألیف محمد باقر حافظ عاملی؛ ۴. *آداب المتعلمین* خواجه نصیرالدین طوسی.

شماره ردیف: ۳۵

نام کتاب: شرح شواهد عینی *[شرح؟ (المقاصد النحویة فی شرح شواهد شروح الالفیة = شواهد الکبری = شواهد عینی)]*

موضوع: نحو [عربی]

مؤلف: بدرالدین عینی [مؤلف شواهد عینی (بدرالعینی، محمود بن احمد، ۷۶۲ - ۸۵۵ ق.)]

تاریخ کتابت: ۱۰۳۶

کاتب: مجهول

ملاحظات: مهر سید حجة الاسلام در ظهر است

شماره ردیف: ۳۶

نام کتاب: ریاض الناصحین

موضوع: [گونگون - فارسی]

مؤلف: محمد بن محمد بن شیخ محمد الجامی الحنفی [جامی، محمد بن محمد، ۹ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۰۱۵

کاتب: مجهول

ملاحظات: کتاب در پنج چیز است: ۱. اعتقادات؛ ۲. اعمال؛ ۳. اخلاق؛ ۴. در ترک و ۵. در علم به این اقسام اربعه.

شماره ردیف: ۳۷

نام کتاب: استبصار [الاستبصار فیما اختلف من الاخبار]

موضوع: روایه [حدیث - عربی]

مؤلف: شیخ طوسی [شیخ طوسی، محمد بن حسن، ۳۸۵ - ۴۶۰ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۰۹۱

ملاحظات: در صفحه سوم کتاب خط مجلسی (ره) آمده است: «بلغ سماعاً ایده اله»، در وسط هم نوشته «نظر فيه افقر الوری محمد مکی بن محمد شمس الدین بن الحسن من سلاله الشهید»، آخر کتاب هم همین عبارت است. کتاب محشی به حواشی مجلسی اول و ثانی است که بعد از فوت مجلسی اول و قبل فوت مجلسی ثانی نوشته شده.

شماره ردیف: ۳۸

نام کتاب: ارشاد [ارشاد الازهان الی احکام الایمان]

موضوع: فقه [عربی]

مؤلف: علامه [علامه حلی، حسن بن یوسف، ۶۴۸ - ۷۲۶ ق.]

تاریخ کتابت: مجهول

کاتب: شیخ صالح

ملاحظات: مسلماً در سنه ۹۰۳ نوشته شده، چون کاتب تاریخ تولد پسر خود را در ظهر ۹۰۳ و تاریخ تولد دخترش را ۹۰۶ نوشته است.

شماره ردیف: ۳۹

نام کتاب: ارشاد [ارشاد الازهان الی احکام الایمان]

موضوع: فقه [عربی]

مؤلف: علامه [علامه حلی، حسن بن یوسف، ۶۴۸ - ۷۲۶ ق.]

تاریخ کتابت: مجهول

کاتب: مجهول

ملاحظات: از آخر ناقص و دارای حواشی مختلفی است.

شماره ردیف: ۴۰

نام کتاب: ارشاد [ارشاد الاذهان الی احکام الایمان]

موضوع: فقه [عربی]

مؤلف: علامه [علامه حلی، حسن بن یوسف، ۶۴۸-۷۲۶ ق.]

تاریخ کتابت: ۷۵۷

کاتب: ظاهراً سید محمد تاج الدین بن معیته حسنی است.

ملاحظات: در ظهر صفحه اول کتاب، اجازه فخرالمحققین است به شخصی که نام او را حک کرده‌اند. معلوم می‌شود که مجاز له سید و نام او محمد است و نام کاتب را هم از آخر کتاب حک کرده‌اند، ولی باز این مقدار خوانده می‌شود که نامش محمد است و با توجه مشخص می‌شود که کاتب همان مجاز له است. از عبارت اجازه و همچنین عبارتی که فخرالمحققین در آخر کتاب مرقوم داشته، می‌توان فهمید که مجاز له نزد ایشان تلمذ کرده و دارای مقام شامخ علمی بوده. چنین کسی نیست مگر تاج‌الدین بن مقبیه. رک: روضات، ص ۵۸۵ و ۵۸۶، در حالات فخرالمحققین و سید محمد تاج‌الدین بن مقبیه. در آخر کتاب هم نوشته: «قوبل بنسخه الاصل». در تمامی اوراق کتاب، خط فخرالمحققین است که نوشته‌اند «بلغ قرائه ایده الله». در آخر کتاب هم امضائی است که لفظ حسنی آن خوانده می‌شود و ظاهراً امضای مجازله است.

شماره ردیف: ۴۱

نام کتاب: مختصر تحفه الابرار

موضوع: فقه

مؤلف: سید حجة الاسلام

تاریخ کتابت: ۱۲۴۹

کاتب:

ملاحظات: آخر آن، رساله دیگری است در فقه، به کتابت زین العابدین.

شماره ردیف: ۴۲

نام کتاب: فاضل اصول

موضوع: اصول

مؤلف:

تاریخ کتابت: ۶۵۸

کاتب: احمد بن محمد بن عبد الکریم

ملاحظات: بر حسب آخر کتاب با نسخه اصل مقابله شده. مهر فاضل هندی در ظهر است. کاتب اثر را نزد شیخ شمس‌الدین اصفهانی بحث و قرائت نموده، به طوری که در مواضع عدیده از حواشی نوشته است.

شماره ردیف: ۴۳

نام کتاب: مدارک [مدارک الاحکام فی شرح شرایع الاسلام = شرح شرایع]

موضوع: فقه [عربی]

مؤلف: محمد بن علی بن الحسین [موسوی عاملی، محمد بن علی، ۹۴۶-۱۰۰۹ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۰۸۸

کاتب: ظاهراً مؤلف است

ملاحظات: از اول ناقص و تا آخر هم «بلغ قبلاً» زیاد دارد که معلوم می شود مقابله کامل شده از آخر کتاب استفاده می شود. به خط مؤلف است [اگر خط مؤلف باشد نمی تواند کتاب مدارک الاحکام فی شرح شرایع الاسلام = شرح شرایع، موسوی عاملی باشد.

شماره ردیف: ۴۴

نام کتاب: مجموعه چهار رساله است: [اثبات الواجب (کلام و اعتقادات - عربی)] / دوانی، محمد بن اسعد ، ۸۳۰ - ۹۰۸ ق.؛ [؟]؛ [؟]؛ [حاشیه شرح التجريد (کلام و اعتقادات - عربی)] / شیرازی، محمد هادی بن معین الدین، - ق ۱۱ ق. و [رساله ... / ملا شمس، شمس الدین محمد، - ۱۰۹۸ ق.]

ملاحظات: ۱. اثبات واجب محقق دوانی؛ ۲. حاشیه یک نفر از علمای حنفی معاصر با محقق دوانی بر اثبات واجب ایشان؛ ۳. حاشیه ملامیرزا جان شیرازی به خط خودشان با امضای ایشان سنه ۹۸۳؛ ۴. رساله در رفع شبه ابن کمونه از محمد شهیربه شمساجیلانی به خط مؤلف سنه ۱۰۵۰. از بررسی اثر معلوم می شود که همه به غیر از رساله جیلانی، به خط ملامیرزا جان است.

شماره ردیف: ۴۵

نام کتاب: مجموعه چند رساله است.

ملاحظات: ۱. رساله در فضائل حضرت مولی الموالی - صلوات الله و سلامه علیه - کتابت ۸۸۵؛ ۲. رساله در روایاتی به ترتیب الفبا به نام نثر اللتالی چنانچه از آخر آن معلوم می شود؛ ۳. رساله در اثبات خلافت بلافضل حضرت مولی - علیه السلام - تألیف ابوالفضل بن محمد بن ابی المکارم و ظاهراً آن دو رساله قبل هم تألیف ایشان است. ۴. رساله یوحناى اسرائیل ذمی است که مسلمان می شود و به تشیع می گراید و ۵. اوراق مختلفی است.

شماره ردیف: ۴۶

نام کتاب: عمده [العمدة فی عیون صحاح الاخبار فی مناقب امام الابرار = المناقب = مناقب امام الابرار]

موضوع: روایه [فضایل و مناقب، حدیث - عربی]

مؤلف: ابن بطریق [ابن بطریق، یحیی بن حسن، ۵۲۳ - ۶۰۰ ق.]

تاریخ کتابت: مجهول

کاتب: مجهول

ملاحظات: در ظهر کتاب فرزند مؤلف اجازه روایه به شخص داده، در جنب آن نوشته شده: «نظر فی هذا الكتاب ابراهیم بن سلیمان». مهر فاضل هندی در ظهر است و در ظهر نوشته مالک کتاب یک زمانی هم

فهرست نسخه های خطی کتابخانه آقا شیخ محمدحسن ... به قلم جعفر نجف آبادی / به کوشش علی صادق زاده وایقان

درویش علی بود و خط و مهر ایشان در ظاهر است. چند صفحه از اول کتاب می گذرد در حاشیه نوشته «نظر فی هذا الكتاب ابوالحسن بن الشهاب الخ سنه ۷۵۱». معلوم می شود مدت ها قبل از ایشان نوشته شده است.

شماره ردیف: ۴۷

نام کتاب: شرح مختصر ابن حاجب [مختصر المنتهی = مختصر الاصول = مختصر ابن حاجب]

موضوع: اصول [اصول فقه - عربی]

مؤلف: [ابن حاجب، عثمان بن عمر، ۵۷۰ - ۶۴۶ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۰۳۱

کاتب: محمد حسین بن شمس الدین الاصفهانی

شماره ردیف: ۴۸

نام کتاب: شرح عقاید عضدیه [شرح العقاید العضدیه = شرح عقائد العضدی]

موضوع: کلام [کلام و اعتقادات - عربی]

مؤلف: محقق دوانی [دوانی، محمد بن اسعد، ۸۳۰ - ۹۰۸ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۰۱۳

کاتب: محمد

شماره ردیف: ۴۹

نام کتاب: مجموعه چند رساله است: [روایه ... / علی بن حسین (ع)، امام چهارم، ۳۸ - ۹۴ ق.]; [رساله اسرار الصلوه / شهید اول، محمد بن مکی، ۷۳۴ - ۷۸۶ ق.]; [?]; [?]; [القبلة = معرفه القبلة / شیخ بهائی، محمد بن حسین، ۹۵۳ - ۱۰۳۰ ق.] و [?].

ملاحظات: ۱. روایه حضرت سجاد با شبلی راجع حج؛ ۲. اسرار الصلوه شهید؛ ۳. رساله در قبله؛ ۴. باز رساله در قبله؛ ۵. باز رساله در قبله از شیخ بهائی؛ ۶. رساله عقد طهماسبیه؛ ۷. رساله در رضاع از بعضی علماء عصر شاه طهماسب؛ ۸. مسائل متفرقه از صاحب عقد طهماسبیه کتابت ۱۰۹۹.

شماره ردیف: ۵۰

نام کتاب: جزئین علل الشرایع

موضوع: فقه

مؤلف:

تاریخ کتابت: ۱۰۵۳

کاتب: عبدالقادر بن عبدالغنی

شماره ردیف: ۵۱

نام کتاب: حاشیه تفسیر بیضاوی

موضوع: تفسیر

مؤلف: قاضی زاده

تاریخ کتابت: مجهول

کاتب: ظاهراً محیی‌الدین قطبی است.

ملاحظات: از ظهر کتاب معلوم می‌شود که کاتب، محیی‌الدین قطبی است. اثر از انتها ناقص است.

شماره ردیف: ۵۲

نام کتاب: دو رساله است

موضوع: کلام

مؤلف:

تاریخ کتابت: کتابت رساله اول ۸۳۱ و دوم، ۸۴۳.

کاتب: ضیاء‌الدین سدید‌العربی

شماره ردیف: ۵۳

نام کتاب: فصل الخطاب

موضوع: اخبار

مؤلف: مجهول

تاریخ کتابت: مجهول

کاتب: مجهول

ملاحظات: غیر از فصل الخطاب حاج کریم خان شیخی است و از کتابتش معلوم است خط مؤلف است.

شماره ردیف: ۵۴

نام کتاب: شرح اصول کافی [شرح الکافی = شرح اصول الکافی]

موضوع: اخبار [شرح حدیث - عربی]

مؤلف: آخوند ملاصدرا [صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم، ۹۷۹ - ۱۰۵۰ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۰۶۹

کاتب: صالح بن ناصر

ملاحظات: آخر کتاب چند سطری ست که شاید خط مرحوم آخوند ملاصدرا باشد.

شماره ردیف: ۵۵

نام کتاب: حیوة الحیوان وسطی

موضوع: شرح حال حیوانات

مؤلف: دمیری [دمیری، محمد بن موسی، ۷۴۲ - ۸۰۸ ق.]

تاریخ کتابت: ۸۶۲

کاتب: مجهول

ملاحظات: تاریخ فوت مؤلف را در ظهر ۸۰۸ می‌نویسد [در فهرست‌واره دنا، حیوة الحیوان الصغری و

حیوة الحیوان الکبری ذکر شده، ولی حیوة الحیوان الوسطی ذکر نشده است]

شماره ردیف: ۵۶

نام کتاب: دو کتاب است

موضوع:

مؤلف: دمیری [دمیری، محمد بن موسی، ۷۴۲ - ۸۰۸ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۱۷۷

کاتب:

ملاحظات: ۱. *انموزج اللیبب فی حالات الحیبب* (حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم)؛ ۲. *حیوة الحیوان صغری* هر دو از دمیری است. (رساله اول در فهرست‌واره دنا ذکر نشده، ولی رساله دوم ذکر شده است.)

شماره ردیف: ۵۷

نام کتاب: شرح قصائد زوزنی

موضوع: شرح قصیده

مؤلف:

تاریخ کتابت: ۱۲۴۲

کاتب: محمد صالح

شماره ردیف: ۵۸

نام کتاب: هشت رساله کوچک

موضوع:

مؤلف: فیض [فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی، ۱۰۰۱ - ۱۰۹۱ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۰۴۳

کاتب:

ملاحظات: هر هشت رساله از فیض - رحمة الله - است. در اول هر رساله اشعاری از ایشان نوشته شده. کاتب از شاگردان فیض بوده و رساله‌ها در زمان حیات او نوشته شده است.

شماره ردیف: ۵۹

نام کتاب: شرح نایاب ملامظفر

موضوع: هیئت

مؤلف: [گنابادی، مظفر بن محمد قاسم، ۹۷۰؟ - ۱۰۳۱ ق.]؟

ملاحظات: در زمان حیات مؤلف، به خط یک نفر از شاگردان ایشان نوشته شده. در ظهر تقریظ شیخ بهائی بر این کتاب است، ولی صفحه اول تقریظ اسقاط شده. تاریخ تقریظ، ۱۰۲۳ است.

شماره ردیف: ۶۰

نام کتاب: ترکیب خالد [تمرین الطلاب فی صناعة الاعراب = ترکیب خالد = ترکیب الالفیه]

موضوع: نحو [عربی]

مؤلف: [ازهری، خالد بن عبدالله، ۸۳۸ - ۹۰۵ ق.]

ملاحظات: رساله اوزان و اقدار مجلسی در آخر این کتاب ست.

شماره ردیف: ۶۱

نام کتاب: حاشیه [حاشیه الباغنوی علی شرح مختصرالاصول عضدی] یا [حاشیه شرح

مختصرالاصول]

موضوع: اصول [اصول فقه - عربی]

مؤلف: آقا جمال [آقا جمال خوانساری، محمد بن حسین، - ۱۱۲۵ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۰۹۱

کاتب: محمد یوسف

شماره ردیف: ۶۲

نام کتاب: حجة الاسلام [حجة الاسلام فی شرح تهذیب الاحکام]

موضوع: شرح تهذیب فقه [شرح حدیث - عربی]

مؤلف: ملا محمد طاهر قمی [قمی، محمد طاهر بن محمد حسین، - ۱۰۹۸ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۱۰۱

کاتب: مهدی قلی

ملاحظات: بنابر ظهر کتاب، در زمان حیات طاهر قمی، به خط یکی از شاگردانش نوشته شده است.

شماره ردیف: ۶۳

نام کتاب: چند رساله است [الجعفریة = واجبات الصلاة (فقه - عربی)] / محقق کرکی، علی بن حسین،

۸۹۰ - ۹۴۰ ق. [رسائل (عربی و فارسی)] / شیخ بهائی، محمد بن حسین، ۹۵۳ - ۱۰۳۰ ق.]

ملاحظات: ۱. جعفریه محقق کتابت سنه ۹۸۴؛ ۲. رساله در نماز از محقق که فقط صفحه آخرش به

خط و امضای او است؛ ۳. رساله اثنی عشریه در نماز از شیخ بهائی، کتابت ۱۰۳۴؛ ۴. رساله در صوم از شیخ

بهائی، کتابت ۱۰۳۴؛ ۵. رساله در تجوید؛ ۶. رساله دیگری در تجوید [رسالات متعددی در مورد نماز و صوم

از شیخ بهائی در فهرست‌واره دنا ذکر شده است.]

شماره ردیف: ۶۴

نام کتاب: تمهید القواعد [تمهید القواعد الاصولیة و العرییة لتفریح الاحکام الشریعه = تمهید القواعد]

موضوع: فقه [نحو، اصول فقه - عربی]

مؤلف: شهید [شهید ثانی، زین الدین بن علی، ۹۱۱ - ۹۶۵ ق.]

تاریخ کتابت: ۹۷۱

کاتب: مجهول

ملاحظات: تألیف ۹۵۸ است.

شماره ردیف: ۶۵

نام کتاب: الفیه و نفلیه [الالفیه فی فقه الصلاة الیومیة = الفیه] و [النفلیة فی مستحبات الصلاة]

موضوع: فقه [عربی]

مؤلف: شهید [شهید اول، محمد بن مکی، ۷۳۴ - ۷۸۶ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۱۲۱

کاتب: مجهول

شماره ردیف: ۶۶

نام کتاب: مفاتیح [مفاتیح الشرایع]

موضوع: فقه [عربی]

مؤلف: فیض [فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی، ۱۰۰۶ - ۱۰۹۱ ق.]

تاریخ کتابت: مجهول

کاتب: مجهول

ملاحظات: از آخر قدری ناقص است.

شماره ردیف: ۶۷

نام کتاب: شرح دعای سحر [شرح دعاء السحر]

موضوع: شرح دعای سحر [شرح دعا - عربی]

مؤلف: حاج کریم خان شیخی [کرمانی، محمد کریم بن ابراهیم، ۱۲۲۵ - ۱۲۸۸ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۲۷۴

کاتب: ظاهراً خط مؤلف است.

ملاحظات: از ظاهر عبارت آخر کتاب معلوم می شود به خط مؤلف است.

شماره ردیف: ۶۸

نام کتاب: حاشیه شرح حکمة العین [پیشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی]

موضوع: فلسفه [عربی؟]

مؤلف: [از چندین مؤلف در فهرست واره دنا ذکر شده است]

ملاحظات: در زمان مؤلف نوشته شده و شاید هم به خط مؤلف باشد.

شماره ردیف: ۶۹

نام کتاب: حاشیه بر تجرید [حاشیه شرح التجرید الجدید = حاشیه رزاقیه]

موضوع: کلام [کلام و اعتقادات - عربی]

مؤلف: لاهیجی [لاهیجی، عبدالرزاق بن علی، ۱۰۷۱ ق.؟]

تاریخ کتابت: ۱۲۱۴

کاتب: مجهول

شماره ردیف: ۷۰

نام کتاب: تهذیب [تهذیب الوصول الی علم الاصول = تهذیب طریق الوصول = تهذیب الاصول]

موضوع: اصول [اصول فقه - عربی]

مؤلف: علامه [علامه حلی، حسن بن یوسف، ۶۴۸-۷۲۶ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۰۲۱

کاتب: مجهول

ملاحظات: با حاشیه عمیدی و میرحسین.

شماره ردیف: ۷۱

نام کتاب: شرح بیست باب ملا مظفر [شرح بیست باب در معرفت تقویم = شرح بیست باب = شرح

بیست باب بیرجندی]

موضوع: هیئت [فارسی]

مؤلف: [گنابادی، مظفر بن محمد قاسم، ۹۷۰؟ - ۱۰۳۱؟ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۲۰۸

کاتب: مجهول

شماره ردیف: ۷۲

نام کتاب: رساله کوچکی است.

موضوع: هیئت

مؤلف:

تاریخ کتابت: ۱۰۴۴

کاتب: مجهول

شماره ردیف: ۷۳

نام کتاب: مختلف

موضوع: فقه

مؤلف: علامه [علامه حلی، حسن بن یوسف، ۶۴۸-۷۲۶ ق.]

تاریخ کتابت: ۷۱۶

کاتب: استرآبادی

ملاحظات: در زمان حیات علامه نوشته شده و از اول ناقص است.

شماره ردیف: ۷۴

نام کتاب: مختلف

موضوع: فقه

مؤلف: علامه [علامه حلی، حسن بن یوسف، ۶۴۸-۷۲۶ ق.]

تاریخ کتابت:

کاتب: مجهول

ملاحظات: جزء ۴ و ۵ مختلف است. از آخر جزء رابع استفاده می شود که در زمان حیات مؤلف نوشته شده. در حواشی «بلغ نظراً» دارد که معلوم است مقابله شده. از اول و آخر ناقص است.

شماره ردیف: ۷۵

نام کتاب: مختلف

موضوع: فقه

مؤلف: علامه [علامه حلی، حسن بن یوسف، ۶۴۸-۷۲۶ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۲۸۵

کاتب: مجهول

ملاحظات: جزء ۱ و ۲ مختلف است.

شماره ردیف: ۷۶

نام کتاب: مکاتبات [مکاتبات علامی = منشآت علامی = منشآت ابوالفضل]

موضوع:

مؤلف: عبدالصمد محمد افضل [عبدالصمد محمد افضل گردآورنده است مؤلف (علامی، ابوالفضل بن

مبارک، ۹۵۸؟ - ۱۰۱۱؟ ق.) است.]

تاریخ کتابت: ۱۱۰۸

ملاحظات: یک صفحه از اول ناقص است. موضوعش مکاتبات ابوالفضل بن شیخ مبارک است که شاگردش

عبدالصمد محمد افضل پس از فوتش آنها را جمع و به سه قسم تقسیم کرده: ۱. مکاتباتی که ابوالفتح جلال الدین محمد اکبر پادشاه غازی به وسیله او به دیگران نموده (از نامه های محمد اکبر پادشاه معلوم می شود که از سلاطین هند و معاصر با شاه عباس صفوی بوده است. با هم مکاتبه هم داشته اند که در همین کتاب ضبط است) و ظاهراً ابوالفضل بن شیخ مبارک وزیر یا منشی محمد اکبر پادشاه بوده؛ ۲. نامه هایی است که شخص ابوالفضل بن شیخ مبارک به محمد اکبر پادشاه یا بروسا و شاهزادگان نوشته؛ ۳. خطب و اختتام کتب و بیاض ها و نثرها و تفسیر بعض آیات است که به بعض مقاصد آنها در حیز عبارت در آورده که از این جمله است خاتمه دفترهای ۱، ۲ و ۳ اکبرنامه نامش که هم نام محمد اکبر پادشاه گذاشته است.

شماره ردیف: ۷۷

نام کتاب: شرح زبده الاصول

موضوع: اصول [اصول فقه - عربی]

مؤلف: ملاصالح [مازندرانی مازندرانی، محمد صالح بن احمد، ۱۰۸۱؟ ق.]

تاریخ کتابت: ۱۱۸۱

کاتب: محمد باقر بن محمد مهدی